

ANTOLOGIE DOBOVÝCH POLITICKÝCH KARIKATUR A VTIPŮ 1918–1990

Vážení pedagogové,

připravili jsme pro vás *Antologii dobových politických karikatur a vtipů*, které se objevovaly v tisku v rozmezí let 1918–1990. Karikatura a vtipy provázejí společnost od nepaměti, sloužily nejen jako informační zdroj majoritní společnosti, ale byly též formou propagandy. Dnes mají dobové tištěné obrázky vypovídající hodnotu o daném období, přibližují nám problematiku běžného, společenského i politického života. Rozbor jednotlivých obrázků slouží nejen k oživení, ale také k lepšímu pochopení probírané látky, imaginaci daného problému. Příspěvky v antologii se vztahují k významným událostem českých a československých dějin. Předložený materiál nepředstavuje samonosnou učebnici, spíše nabízí možnost vaši výuku obohatit či ověřit pochopení probírané látky. Naleznete zde politické karikatury, které se vztahují například k problematickému vztahu Čechů a Němců, antisemitismu, volbám v letech 1946 a 1948, pětiletce, politickým procesům, měnové reformě, studené válce, vstupu sovětských vojsk, normalizaci či sametové revoluci aj. Vybraná zobrazení pocházejí z dobových médií: *Humoristické listy*, *Trn*, *Dikobraz*, *Roháč*, *Mateřídouška*, *Lidové noviny*, *Simplicius* aj.

Jednotlivá témata jsou navázána na RVP ZV; SŠ:

- vzdělávací oblast Člověk a společnost;
- vzdělávací obor Dějepis; tematický celek Rozdělený a integrující se svět; průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Mediální výchova;
- vzdělávací obor Dějepis: Moderní doba II – Soudobé dějiny.

Učivo:

- první světová válka, české země v době první světové války, první odboj;
- vznik Československa, Československo v meziválečném období;
- vývoj Československa rocen roku 1918 do roku 1938;
- studená válka, rozdělení světa do bloků vedených supervelmocemi; politické, hospodářské, sociální a ideologické soupeření;
- vnitřní situace v zemích východního bloku (na vybraných příkladech srovnání s charakteristikou západních zemí);
- vývoj Československa rocen roku 1948 do roku 1989;
- Evropa a svět po druhé světové válce (OSN, princip sociálního státu);
- východní blok, jeho politický, hospodářský a sociální vývoj; SSSR jako světová velmoc; RVHP, Varšavská smlouva;
- životní podmínky na obou stranách „železné opony“;
- konflikty na Blízkém východě.

Očekávané výstupy:**ŽÁK**

- prokáže základní orientaci v dějinách Československa mezi léty 1918–1989;
- rozeznává klíčové okamžiky a reálie ve vývoji československého státu a zařadí je do kontextu dějin 20. století;
- vysvětlí základní problémy vnitřního vývoje zemí západního a východního bloku; zejména se zaměří na pochopení vnitřního vývoje a vzájemných vztahů supervelmocí (USA a SSSR) a na situaci ve střední Evropě a v naší zemi;
- učí se na základě reflektovaného smyslového prožitku vnímat dějinnou výpověď dobového tisku;
- k poznání minulosti užívá písemných a obrazových pramenů.

Metody a techniky:

Slovní (výklad, práce s písemnými prameny, prezentace – tvorba zprávy), práce s obrazovými prameny, brainstorming, skupinová práce

Zpracovala:

Mgr. Barbora Kulihová

Obsah:

1922 – VZTAH ČESKOSLOVENSKA K NĚMECKÉMU OBYVATELSTVU PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE	4
1930 – HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	6
1934 – ANTISEMITISMUS V TISKU	8
1938 – PŘEDZVĚST DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	10
1945 – OBNOVA HOSPODÁŘSKÉ KRIZE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	12
1945 – VYPOŘÁDÁNÍ SE S NĚMCI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	14
1946 – SBĚRNÝ TÁBOR PRO NĚMCE	16
1946 – VYROVNÁNÍ SE S MINULOSTÍ	18
1946 – STUDENÁ VÁLKA A NUKLEÁRNÍ ZBROJENÍ	20
1946 – OSN	22
1946 – PRVOMÁJOVÉ PRŮVODY	24
1946 – VOLBY	26
1946 – VÝSLEDKY VOLEB	28
1948 – VOLBY	30
1948 – PĚTILETKA	32
1950 – POLITICKÉ PROCESY	34
1950 – STUDENÁ VÁLKA, MARSHALLŮV PLÁN, SEVEROATLANTICKÝ PAKT	36
1952 – POLITICKÉ PROCESY	38
1953 – MĚNOVÁ REFORMA	40
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	42
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	44
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	46
1968 – AKČNÍ PROGAM	48
1968 – OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY	50
1969 – VPŘED K SOCIALISMU	52
1969	54
1970 – NORMALIZACE	56
1975 – RÁDIO SVOBODNÁ EVROPA	58
1984 – PROTIKAPITALISTICKÁ PROPAGANDA	60
1984 – PROTIKAPITALISTICKÁ PROPAGANDA A SVĚTOVÉ KONFLIKTY	62
1989 – SAMETOVÁ REVOLUCE	64
1989 – SAMETOVÁ REVOLUCE	66
1990 – NOVÝ DEMOKRATICKÝ STÁT	68

1922

VZTAH ČESKOSLOVENSKA K NĚMECKÉMU OBYVATELSTVU PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Za jakých podmínek by se naši Němci vyrovnali

Nejdříve by se spravedlivě změnil
znak republiky.

Za každý pomník český by si
Němci postavili jeden německý.

Za jednu českou školu jednu
německou.

Uliční tabulky budou k vůli ne-
strannosti otáčeli.

Armáda bude spravedlivě
znovuzbrojena.

Za jednoho českého středníka
jednoho německého.

Státní hymna se překomponuje
tak, že to bude směs z „Kde do-
mov můj“ a „Wacht am Rhein“.

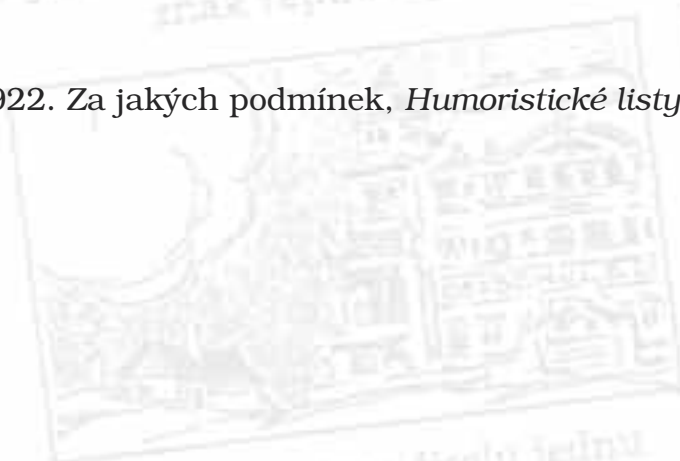

A aby se předešlo stálým kontro-
versám k vůli většině a menšině,
přebývajících procenta Čechoslová-
ků se vyvraždí...

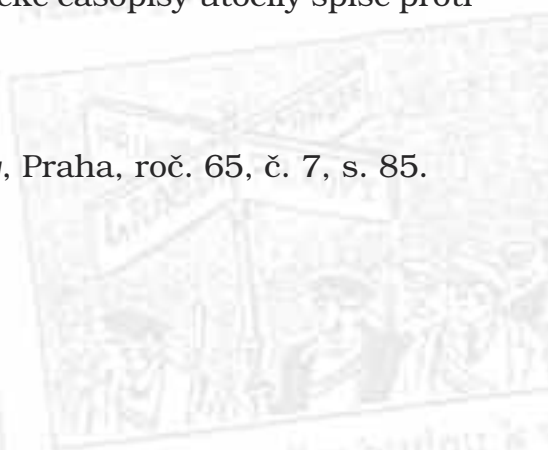

Karikatura *Za jakých podmínek* vyšla v humoristickém časopise v roce 1922. Odkazuje na situaci po první světové válce. Na konci války zaplavila nový stát euforie vítězství, což se také odrazilo ve vztahu k německému obyvatelstvu. V období po válce se řešilo česko-německé vyrovnání. S německým sousedem představitelé nově vzniklého státu jednali korektně, avšak problém představovalo společné soužití Němců a Čechů. Satirické časopisy útočily spíše proti českým Němcům než proti Němcům obecně.

Zdroj: Anonym, 1922. *Za jakých podmínek*, *Humoristické listy*, Praha, roč. 65, č. 7, s. 85.

Za jednu českou školu jednu německou.

Učení tabulky budou k straně otáčeni.

Armáda bude spravedlivě znovuzrozená.

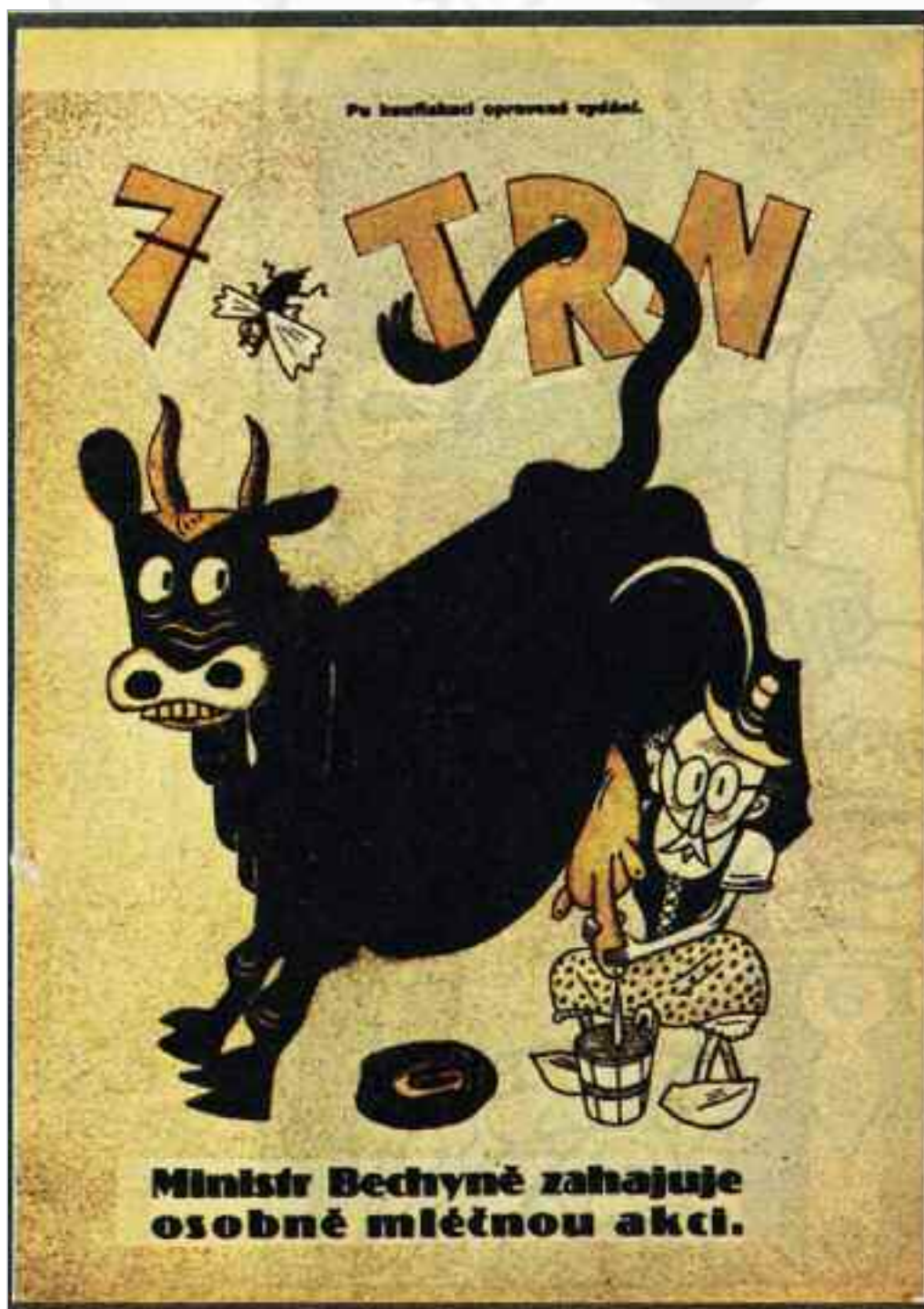

Za jednoho českého jednoho německého.

1930

HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

Ministr Bechyně zahajuje osobně mléčnou akci (1930). Rudolf Bechyně (6. dubna 1881 Nymburk – 1. ledna 1948 Praha) byl český novinář, publicista, sociálnědemokratický politik a ministr. V letech 1929–1932 zastával funkci ministra pro zásobování lidu v druhé vládě Františka Udržala. Po tzv. černém čtvrtku na newyorské burze, dne 24. 10. 1929, propukla velká světová hospodářská krize. V srpnu 1930 došlo k prudkému zhoršení sociální situace obyvatel v Československu a byly zavedeny stravovací akce pro nezaměstnané.

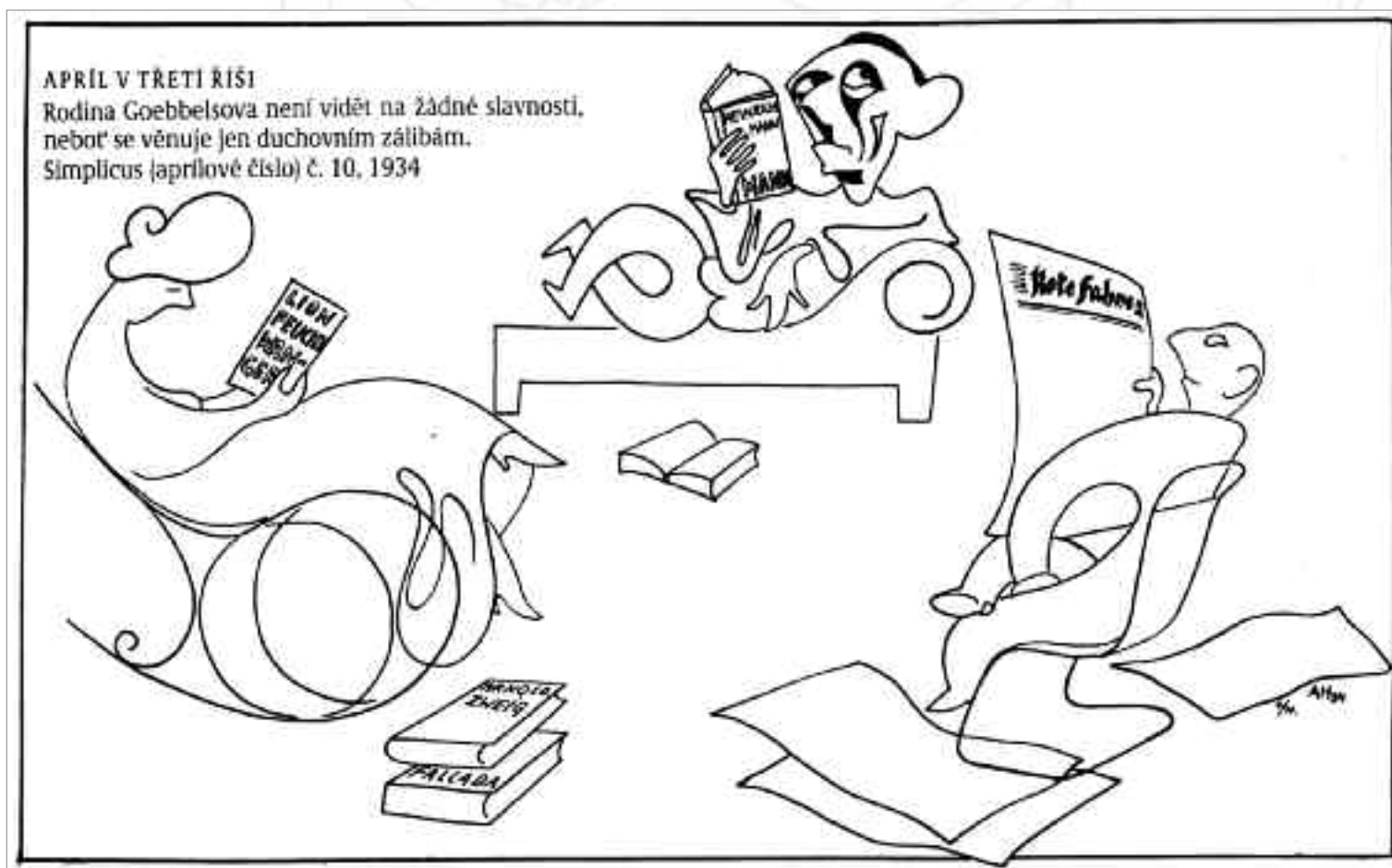
Zdroj: Bidlo, F., 1930. *Trn*. Praha: B. P. Schürer, č. 7, titulní strana.

1934

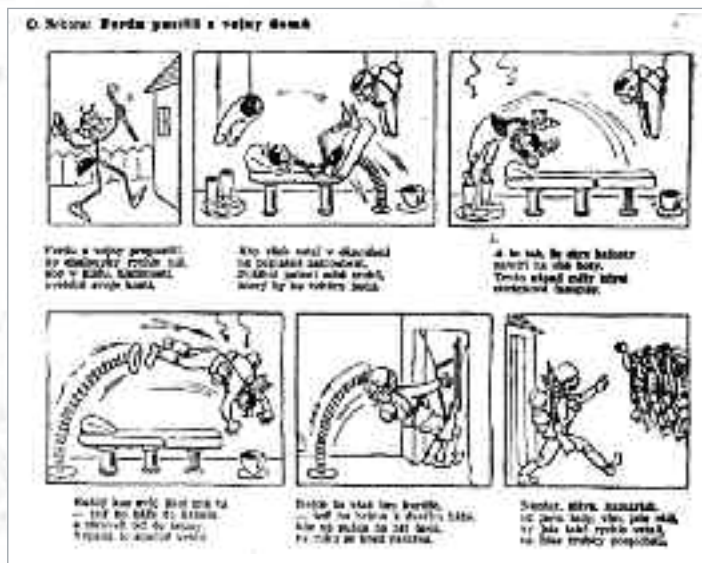
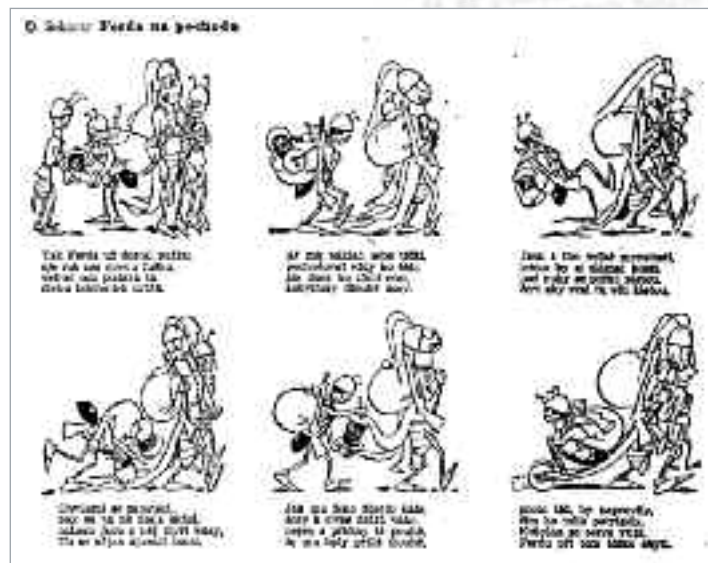
ANTISEMITISMUS V TISKU

Apríl v Třetí říši (1934). Dr. Paul Joseph Goebbels (29. října 1897 Rheydt – 1. května 1945 Berlín, sebevražda) byl přední tvář nacismu, říšským ministrem propagandy (vedl ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu), zmocněncem pro vedení totální války a říšským velitelem domobrany. Jedním z jeho prvních činů byl příkaz spálit knihy židovských a protinacistických autorů na náměstí Bebelplatz v Berlíně.

Zdroj: Hoffmeister, A., 1934. *Apríl v Třetí říši. Simplicus*. Praha: František Bidlo, č. 10.

PŘEDZVĚST DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Strach z války byl v roce 1938 obrovský. Politické události ovlivnily také tisk věnovaný dětem. Například Ondřej Sekora vyjadřoval své obavy z blížící se války prostřednictvím komiksu o Ferdovi mravencovi, který vycházel v příloze Lidových novin věnované dětem. Na vybraných příbězích mravence Ferdy můžeme sledovat, jak byly děti informovány o činnosti československé armády.

Zdroj: Sekora, O., 1938. *Lidové noviny*. Brno: Syndikát českých spisovatelů, 10. 7. 1938, č. 28, s. 110; 24. 7. 1938, č. 30, s. 118; 26. 6. 1938, č. 26, s. 102; 31. 7. 1938, č. 31, s. 122.

Tu je náš mladý voják.
Je to právě to dítě.
Lásko, tak tohle dítě
je největší voják.

Ferdovi je voják.
Když bude na vojně,
bude se s mravenci
se jím také bojuje.

Přesně to Ferda vykopat
zelený záhon.

Ferdovi je voják.
Když bude na vojně,
bude se s mravenci
se jím také bojuje.

Ferdovi je voják.
Když bude na vojně,
bude se s mravenci
se jím také bojuje.

1945

OBNOVA HOSPODÁŘSKÉ KRIZE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

- Tak do Československa se letos vůbec nejede. Tam už toho každý dostal tolik od UNNRY, že už o žádnou nadílku vůbec nestojí

Kresba J. Bidla

Mikuláš (1945). UNRRA (United Nation Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu) byla první mezinárodní humanitární a rozvojové pomoci zastřešená USA, Kanadou, Velkou Británií a dalšími státy. Jejím cílem bylo zabránit hladomoru a epidemiím po druhé světové válce distribucí potravin (např. masových konzerv, obilí, rýže, másla, sušenek, kávy, čokolády, žvýkaček aj.), šatstva, obuvi, tabákových výrobků, lékařských a zdravotnických potřeb, průmyslových strojů, hospodářské a zemědělské techniky apod.

Zdroj: Bidlo, J., 1945. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 18, titulní strana.

„Tito, dě Čechoslovenska je náhodou náhodou. Tito je toho náhodou
a jistě náhodou náhodou.“

1945

VYPOŘÁDÁNÍ SE S NĚMCI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Jak přimaširovali ...

Karel V. Rašer

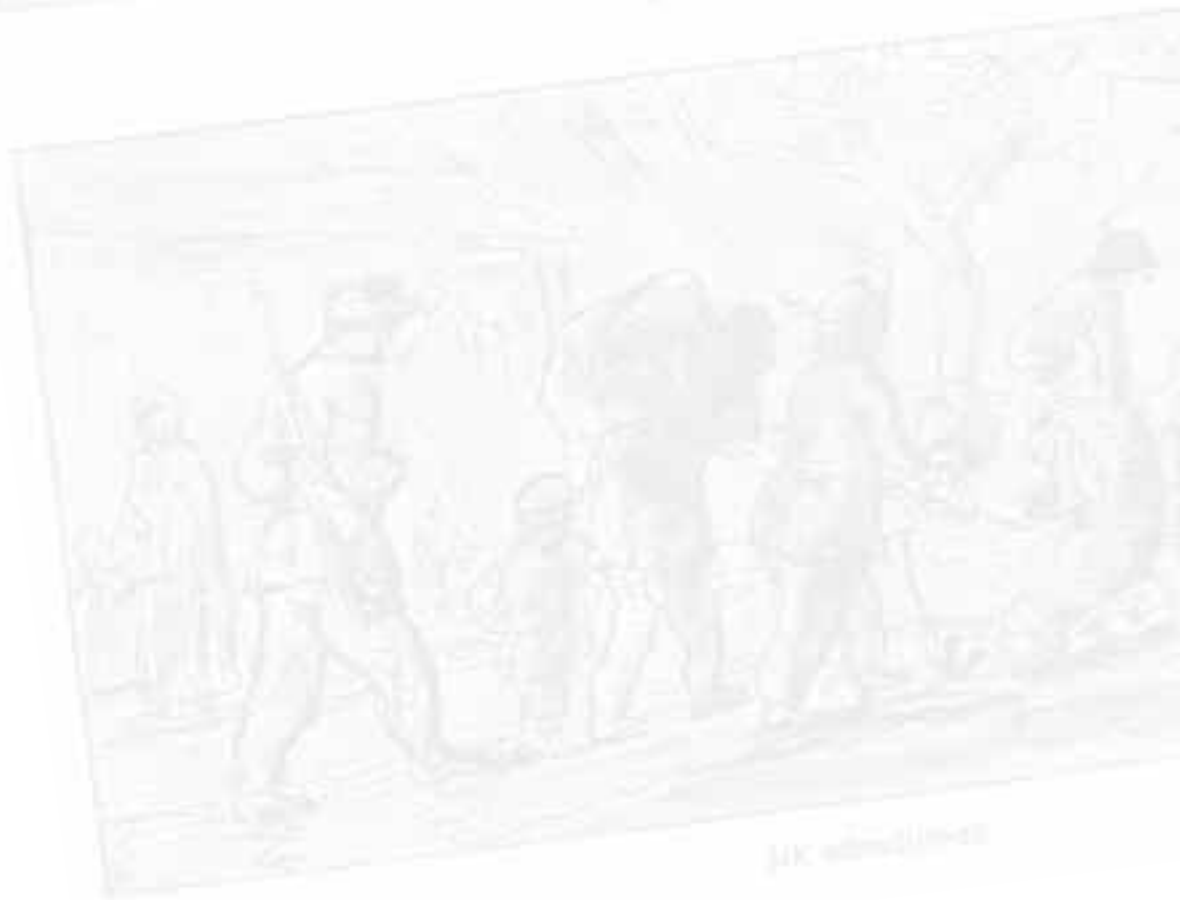

Jak odmaširovali ...

Karel V. Rašer

Po konci druhé světové války zavládla v Československu vedle euforie z vítězství také nesnášenlivost vůči německému obyvatelstvu. Exilová vláda zpočátku zvažovala možnost zapojení loajálních Němců do procesu obrody státu, ale pod tlakem veřejnosti se s myšlenkou vysídlení Němců ztotožnila. Na základě prezidentských dekretů došlo v letech 1945–1946 k odsunu německého obyvatelstva z Československa na principu kolektivní viny. K obdobnému jevu došlo v Polsku, Jugoslávii, Sovětském svazu, v Holandsku a Dánsku.

Zdroj: Rada, V., 1945. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 2, s. 4–5.

1946

SBĚRNÝ TÁBOR PRO NĚMCE

Konec druhé světové války s sebou přinesl vlnu extrémního nacionalismu a potřebu vyrovnat se s nedávnou minulostí. Na našem území vzniklo kolem 500 míst, kam byli umístěni Němci a osoby podezřelé či obviněné z aktivit proti republice. Na území města Brna vznikl sběrný tábor. Do tábora se nedostali jen „těžce provinilí“ Němci, uplatňoval se princip kolektivní viny: byli tam přivedeni všichni práceschopní muži ve věku od 14 do 60 let a měli se podílet na úklidu města a odstraňování válečných škod.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 16, 1946, titulní strana.

1946

VYROVNÁNÍ SE S MINULOSTÍ

Lektor – učený rasový odborník Julius Streicher. Julius Streicher (12. února 1885 Fleinhausen – 16. října 1946 Norimberk, popraven) původní profesí pedagog. Od roku 1923 začal vydávat noviny *Der Stürmer* (Útočník), které z velké části obsahovaly antisemitské texty a kresby (právě za jejich vydávání byl Streicher v Norimberku odsouzen k trestu smrti). Karikatura upozorňuje na rozpor mezi nacistickou ideologií a reálnou vizáží předních nacistických vůdců – Goebbelse, Göringa a Hitlera. Nacistická ideologie propagovala tzv. čistou rasu – árijskou a nordickou. Tento typ se podle ní vyznačuje následujícími atributy: vysoký vzrůst, světlá kůže, světlé vlasy a modré oči.

Zdroj: Jefimov, B., 2011. *Hitler a jeho smečka*. Praha: NAŠE VOJSKO, s. 21. Soubor válečných karikatur Borise Jefimova vydaných v Československu v roce 1946.

TŘÍKRÁLOVÁ

Nad východem vzrůstá hvězda,
ta hvězda se hvězdou nazývá,
to trojhvězdi ve vzduchu
dávající míru míru.

Přijít, skrze i bránu,
pokusím v kánu, vždyť se právě
brna vládnou ze všech států
na schůzku tří potentátů:

Ti dva přišli ze západu
s tím voustajím, s tím tam vsta, a
dobrotkám tebe snadě,
uavili se na každě:

Jeruzálka atomové,
popřej sluchu prorbě nově,
rozšíř se mezi nás třídě,
ať ten nový svět tu naděje —

a pak, hlavně dříve kladem,
aby nezáležal na něm,
tu si přeje nít lid proutý;
nedej sobě puknout zlosti.

Karikatura vyšla v satirickém časopise *Dikobraz* v roce 1946 a s nadsázkou zobrazuje tři krále klanící se jaderné hlavici. Autor obrázku se inspiroval v biblickém příběhu, v němž tři mágové z východu navštívili narozeného Ježíše. V případě karikatury představují tři krále Clement Attlee (3. leden 1883 Putney, Londýn – 8. říjen 1967 Londýn), britský politik, člen Labouristické strany a premiér v letech 1945–1951; Harry S. Truman (8. května 1884 Lamar, Missouri – 26. prosince 1972 Kansas City, Missouri), 34. viceprezident a poté 33. prezident Spojených států amerických v letech 1945–1953; Josif Vissarionovič Džugašvili zvaný Stalin (18. prosince 1878 Gori, dnešní Gruzie – 5. března 1953 Moskva, Sovětský svaz), generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu v letech 1922–1952. Obrázek odkazuje na studenou válku, jejíž počátek se datuje do let 1945–1947. Předzvěsti studené války byly zjevné už na postupimské konferenci, zvláště po shoení bomb na Hirošimu a Nagasaki, ale jako „oficiální“ počátek se uvádí Churchillův projev na univerzitě ve Fultonu v roce 1946: vyzval v něm Spojené státy a Velkou Británii ke spolupráci, kritizoval Sovětský svaz (ten po válce získal kontrolu nad většinou východní a části střední Evropy, jeho vliv byl citelný i v jiných částech Evropy) a poprvé v něm použil spojení „železná opona“. Truman následně vyhlásil doktrínu zadržování komunismu. Symbolické postavy tří králů, tři státníci symbolizující počátek studené války.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 2, titulní strana.

1946

OSN

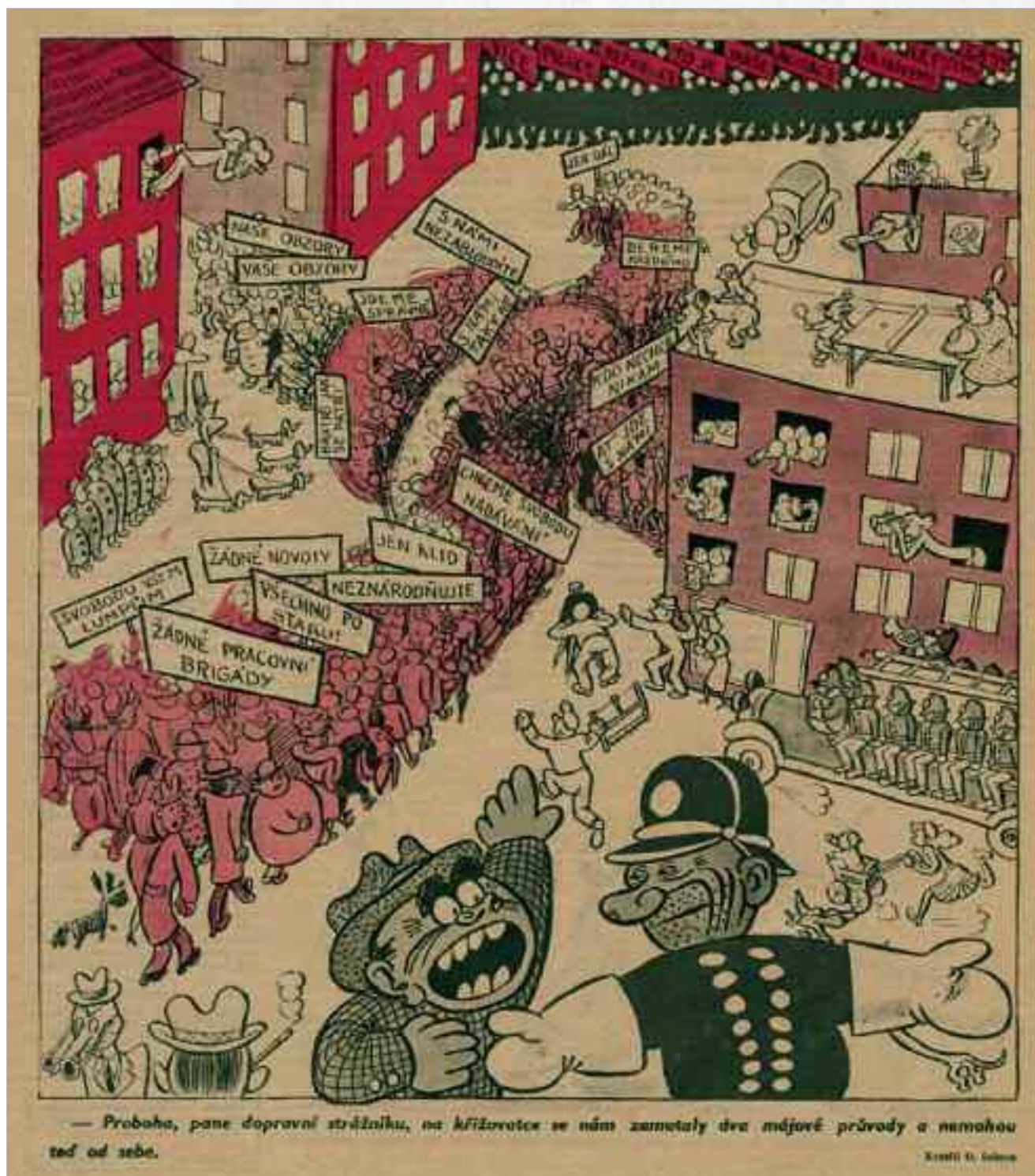

Karikatura zobrazuje citlivé období po druhé světové válce po příchodu dlouho očekávaného míru. V tomto případě je mír personifikován postavou ženy s olivovou ratolestí, která se chce zapsat v Hotelu OSN. Organizace spojených národů (dále OSN) byla založena 24. října 1945 v San Francisku. Podle Charty OSN patřilo mezi zakládající signatáře i Československo. Cílem OSN je zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce. Olivové větvičky patří k atributům míru a jsou použity také na vlajce této organizace.

Zdroj: Novák, J., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 7, titulní strana.

1946

PRVOMÁJOVÉ PRŮVODY

Na prvního máje, první květnový den, se slaví mezinárodní svátek práce již od roku 1890. Kořeny svátku jsou spojeny s II. internacionálou, která tuto tradici zavedla jako vzpomínku na stávku amerických dělníků v Chicagu dne 1. května 1886. Na našem území byl svátek práce poprvé slaven v roce 1890 na Střeleckém ostrově v Praze. V socialistických zemích představoval svátek práce jeden z nejdůležitějších dní v roce. Byly organizovány masové průvody městy s transparenty a oblíbenými mávátky. Uvedený obrázek byl převzat z humoristického časopisu *Dikobraz*, který měl ve svých začátcích levicově zaměřenou redakci.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 18, titulní strana.

1946

VOLBY

Humoristický časopis *Dikobraz* byl založen v červenci 1945 jako nezávislé periodikum, v období po roce 1948 jej zcela ovládla komunistická strana. Levicové zaměření časopisu bylo však citelné již v počátcích. Příkladem budiž uvedená karikatura věnovaná volební kampani v roce 1946. Jednalo se o první poválečné volby a vlastně poslední volby před převzetím moci komunisty. Těchto parlamentních voleb se mohly účastnit pouze strany, které byly součástí Národní fronty. Lze jasně vyčíst, že autor útočí na politickou stranu s číslem 4, tedy na Československou stranu národně sociální, již reprezentoval Petr Zenkl.

Zdroj: Sekora, O., 1946. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 2, č. 22, titulní strana.

1946

VÝSLEDKY VOLEB

DĚŠŤ PO VOLBÁCH

Kottek

Národní socialisté

Ten liják neměl přicházet – těšili jsme se v duchu,
že ve volbách své vítězství budeme mít v suchu.
Sem neměl s výhrou KSČ ni déšť, ni ozon chodit!

ČSL

Déšť před volbami přijít měl, by zchladil horké hlavy.
Těch, kdož komonům dali hlas, pak s námi šly by davy.
Ba pršet strašně mělo tak, že všem by změkly mozky,
Pak lidovců by byl zde mrak a z KSČ jen trosky.

Sociální demokraté

Ten déšť přišel zrovna vhod: dvě strany zchladil vzpurné
a slzný je to doprovod k náladě naší chmurné.
Však dobré símě dáš-li v zem, máš za čas mnoho klasů,
i my se příště povznesem – a dostanem víc hlasů.

KSČ

Již bylo třeba deště tu, by dodal polím síly
a nutno by ve volbách, abychom zvítězili.
Déšť pomůže nám sklidit více, nežli jiná léta
a my svou prací republiky získáme obdiv světa.

Báseň komentuje výsledky voleb v roce 1946. Vyhrála je komunistická strana, která tímto vítězstvím ještě posílila. Volby v roce 1946 byly jasným ukazatelem politického vývoje v poválečném Československu. Komunistická strana měla v českých zemích nejvíce hlasů v oblastech, odkud bylo vysídleno německé obyvatelstvo, především v okrese Tachov (70,45 % hlasů). Do těchto míst přicházeli noví obyvatelé, kterým byly přidělovány německé majetky, často byli levicově orientováni.

Strana	Země Česká %	Země Moravsko- slezská	Sloven- sko %	Počet mandátů	Mandáty %
Komunistická strana Československa	43,25	34,46	-	93	31,0
Československá strana národně socialistická	25,20	20,20	-	55	18,3
Československá strana lidová	16,27	27,56	-	46	15,3
Československá sociální demokracie	14,96	16,7	-	37	12,3
Demokratická strana	-	-	61,43	43	14,3
Komunistická strana Slovenska	-	-	30,48	21	7,0
Strana slobody	-	-	4,20	3	1,0
Strana práce	-	-	3,11	2	0,7
Prázdné lístky	0,31	0,44	0,78	-	-
Celkem				300	

Zdroj: Kottek, 1946. Déšť po volbách. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 24, s. 2.

1948

VOLBY

Dne 30. května 1948 byly vyhlášeny první parlamentní volby poté, co komunistická strana převzala moc. Všechny strany kandidovaly na jedné kandidátce vedené KSČ. Volby byly doprovázeny masivní propagací v tisku, což se odrazilo také v humoristickém časopise *Dikobraz*.

Na obrázku vidíme dav mířící k jediné možné volbě, kterou představovala dle dobové propagandy jednotná kandidátka. U urny je čeká blahobyt: dostatek jídla (symbolizován chlebem) a jistota zaměstnanosti (symbolizována rýčem). Ukazatel s nápisem „bílý lístek“ vede oproti tomu k válce (zbraň, zničené budovy, jaderné hlavice), nacismu apod. Pojem „bílý lístek“ neboli prázdný lístek byl zaveden již při volbách v roce 1946, kdy tyto lístky symbolizovaly projev nesouhlasu s politikou Národní fronty. Pojem „bílý lístek“ se udržel dodnes.

Strana	Hlasy	%	Mandáty	%
Národní fronta Čechů a Slováků	6 424 734	86,60	300	100
Bílé lístky	994 419	13,40	-	-
Platné hlasy	7 419 153	96,74		
Neplatné hlasy	250 266	3,26		
Celkem	7 669 419	100	300	100

Zdroj: Bidlo, J., 1948. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 21, titulní strana.

1948

PĚTILETKA

Hospodářská politika socialistického Československa byla přizpůsobena sovětskému vzoru: byl dodržován pětiletý plán – pětiletka. Ekonomická koncepce volného trhu byla nahrazena státem řízeným hospodářstvím. Propaganda pětiletky mířila – jak dokazuje Ferda Mravenec v časopise *Mateřídouška* – také na dětské čtenáře, viz.

Zdroj: Sekora, O., 1948–1949. Ferda Mravenec. *Mateřídouška: časopis pro malé čtenáře..* Praha: Mladá fronta.

1950

POLITICKÉ PROCESY

Tato karikatura vznikla v době propagandistické kampaně proti tzv. nepřítelům režimu. Kampaň probíhala od května do června roku 1950. Uzavřela ji krátká zpráva v tisku po vykonání popravy dne 27. června 1950. Tento vykonstruovaný politický proces vešel do dějin pod označením proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice se skupinou Dr. Milady Horákové. Popraveni byli Milada Horáková, Jan Buchal, Oldřich Pecl a Závěš Kalandra. Propaganda byla řízená přímo Ústředním výborem KSČ. Karikatura z titulní strany humoristického časopisu *Dikobraz* z roku 1950 zobrazuje bývalé předáky Československé strany národně sociální Petra Zenkla a Huberta Ripku působící v exilu. „Vyškrtávají“ ze seznamu svých spolupracovníků, členů Československé strany národně sociální, Miladu Horákovou a další obviněné. Detaily kresby mají mimo jiné dokazovat se-
pětí československé emigrace s nacismem.

Zdroj: Haas, L., 1950. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 2–5, titulní strana.

1950

STUDENÁ VÁLKA, MARSHALLŮV PLÁN, SEVEROATLANTICKÝ PAKT

Karikatura naráží na období studené války. V horní části obrázku sypou sněh z pytlů s nápisy Severoatlantický pakt a Marshallův plán na vojáka chránícího pláštěm dívku s olivovou větvíčkou. Antropomorfické pojetí míru je v karikatuře časté.

Marshallův plán neboli Plán evropské obnovy (z angl. European Recovery Program) byl vyhlášen Georgem C. Marshalllem (americký generál a politik) 5. června 1947 a následně jej 3. dubna 1948 přijal Kongres USA. Plán zajišťoval pomoc státům západní Evropy v letech 1948–1952 v hodnotě 13 miliard dolarů. Díky němu byla obnovena zemědělské a průmyslové odvětví a oživen mezinárodní obchod. Země východního bloku nabídku odmítly.

Smlouva zaštiťující Severoatlantický pakt (angl. North Atlantic Treaty Organization – NATO) byla podepsána 4. dubna 1949 ve Washingtonu. Tato politická a vojenská aliance si za hlavní cíle klade kolektivní obranu svých členů a zachování demokracie a míru v oblasti severního Atlantiku. Členové musejí uznávat základní hodnoty Aliance: demokracii, právní stát a lidská práva. V době studené války byl hlavním protivníkem Sovětský svaz a s ním spřátelené republiky.

Zdroj: Hass, L., 1950. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 1, titulní strana.

1952

POLITICKÉ PROCESY

„Tak tenhle netvor se nám přisál na lodní šroub...!“

Karel O. Štembera

Karikatura uveřejněná v humoristickém časopisu *Dikobraz* v roce 1952 odkazuje na politické procesy odehrávající se v 50. letech 20. století. V roce 1952 došlo k tzv. procesu protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského, v jehož rámci bylo vyneseno 11 rozsudků smrti. Hlavním obžalovaným nebyl žádný člen opozice, ale jeden z předních komunistických představitelů. I v tomto případě sloužila karikatura k propagandistickým účelům. Na obrázku je chobotnice, na jejíchž chapadlech jsou uvedena jména obžalovaných.

Rudolf Slánský, generální tajemník KSČ v letech 1945–1951, zatčen 23. listopadu 1951, popraven

Bedřich Geminder, vedoucí mezinárodního oddělení sekretariátu ÚV KSČ, zatčen 24. listopadu 1951, popraven

Ludvík Frejka, přednosta národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky, zatčen 31. ledna 1952, popraven

Vladimír Clemenetis, ministr zahraničních věcí, zatčen 28. ledna 1952, popraven

Josef Frank, zástupce generálního tajemníka KSČ, zatčen 23. května 1952, popraven

Bedřich Reicin, náměstek ministra národní obrany, zatčen 8. února 1951, popraven

Karel Šváb, náměstek ministra národní bezpečnosti, zatčen 16. února 1951, popraven

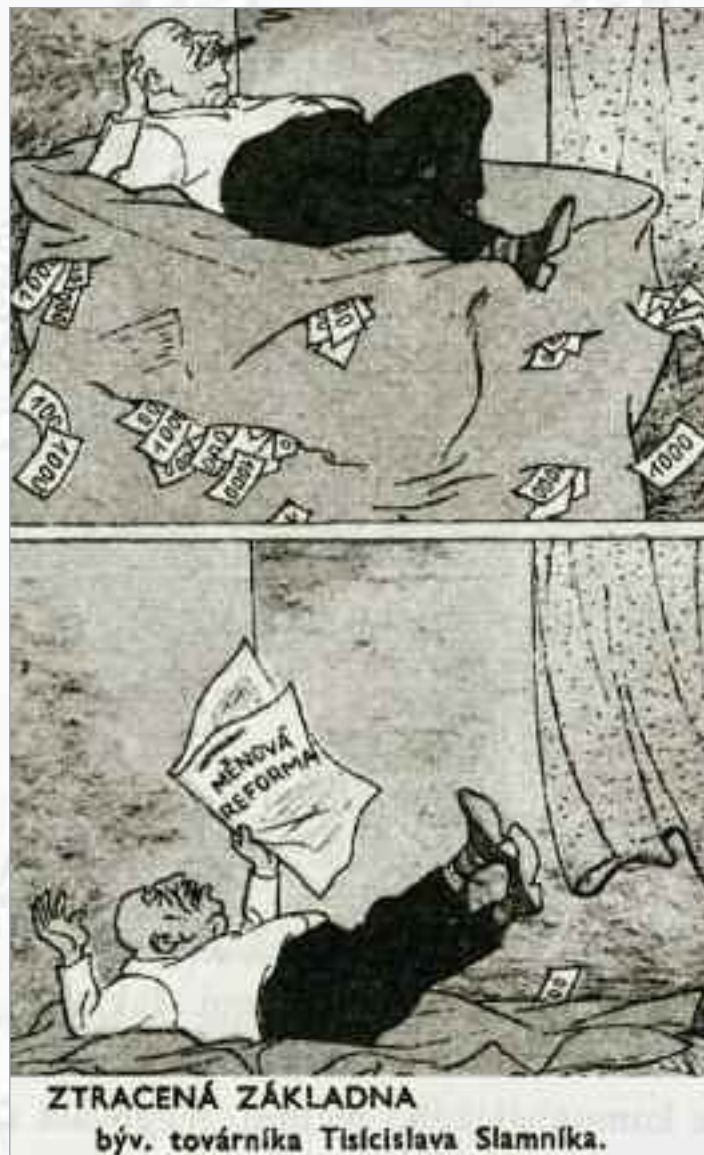
Otto Šling, vedoucí tajemník krajského výboru KSČ v Brně, zatčen 6. října 1950, popraven

André Simone, redaktor Rudého práva, zatčen 9. června 1952, popraven

Zdroj: Štembera, O., 1952. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 49, s. 397.

1953

MĚNOVÁ REFORMA

Dne 1. června 1953 byla v Československu vyhlášena měnová reforma československé koruny. Vládnoucí komunistická strana chtěla dosáhnout znehodnocení měny a vypořádat se tak s přidělovým systémem, zastavit černý trh a snížit poptávku v poměru vůči chudé poválečné nabídce. Reformu prezentovala jako vítězství pracujícího lidu a úder směřovaný na buržoazii. Ve skutečnosti došlo k znehodnocení úspor, propadnutí vázaných vkladů veškerého obyvatelstva a poklesu životní úrovně.

Zdroj: Štembera, O., 1953. *Dikobraz:nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 24, s. 1986.

Žemlička, J., 1953. *Dikobraz:nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 24, s. 188.

1968

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY
VARŠAVSKÉ SMLOUVY

„TAK MI ŘEKNETI, PANE STRAŽMISTRE, JAK MÁM ZA TÝHLE SITUACE VĚDĚT, KDE JSOU BUDĚJOVICE?“

Psáno JOSEFEM LADOU, nakreslil J. M.

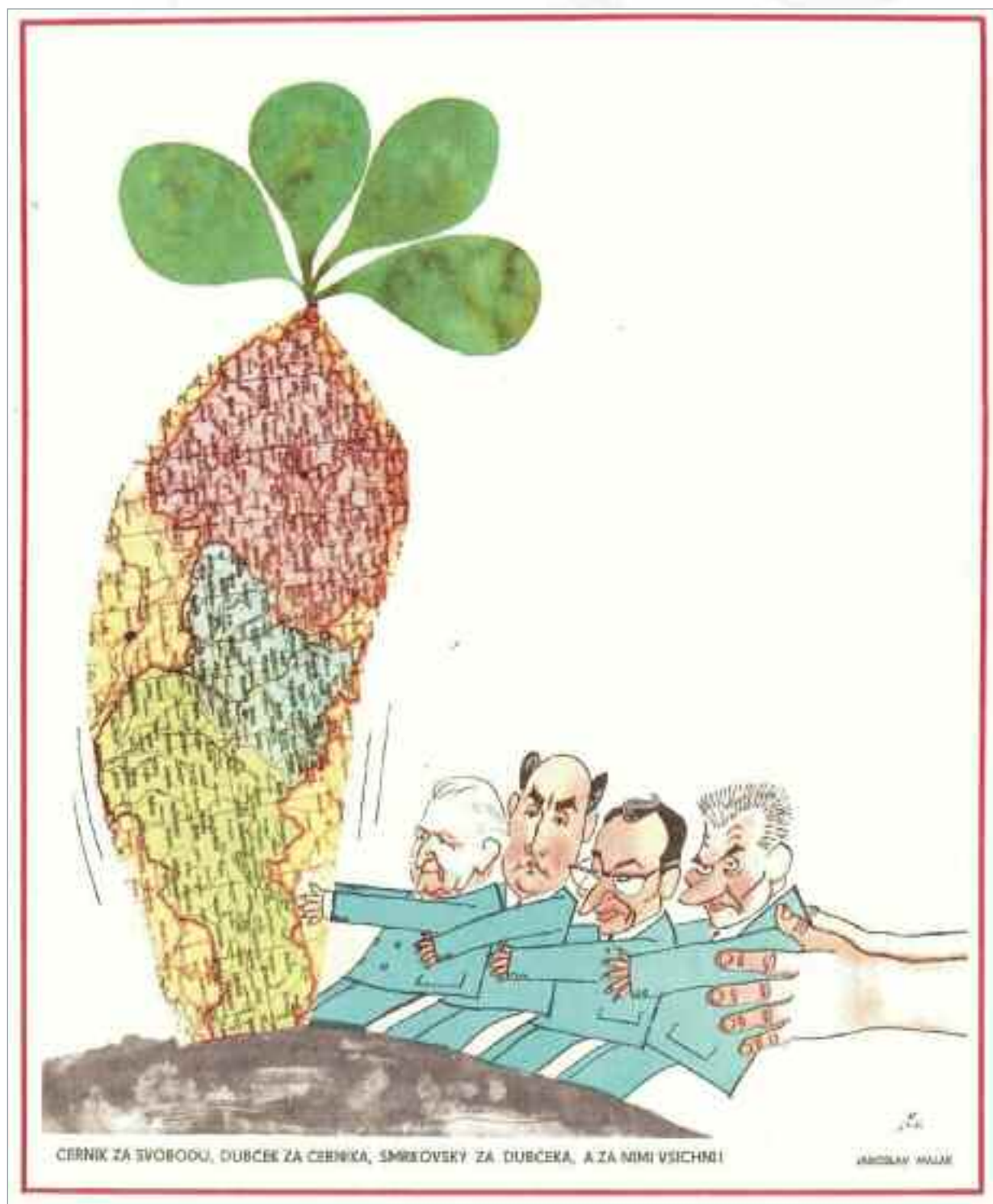
Reakce na okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Obyvatelé Československa mátlí přicházející sovětská vojska tím, že přes noc strhávali či pozměňovali dopravní směrové ukazatele. Sovětští vojáci tak často nevěděli, kudy mají jet, či kde se vůbec nacházejí.

Zdroj: M., D., 1968. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 24, č. 36.

1968

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY

Karikatura zobrazuje představitele pražského jara, jak tahají řepu stejně jako v pohádce *O řepě*. Řepu symbolicky nahrazuje mapa Československa, v rukou ji drží Ludvík Svoboda: prezident Československé republiky (1968–1975); za ním následuje Oldřich Černík: komunistický politik, československý premiér (1968–1970) a jeden z čelních představitelů československého obrodného procesu; Josef Smrkovský: československý politik a funkcionář KSČ během pražského jara 1968, během něhož zastával funkci předsedy Národního shromáždění ČSSR; Alexandr Dubček: československý politik, čelní osobnost pražského jara 1968.

Zdroj: Malák, J., 1968. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 24, č. 37, titulní strana.

1968

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY
VARŠAVSKÉ SMLOUVY

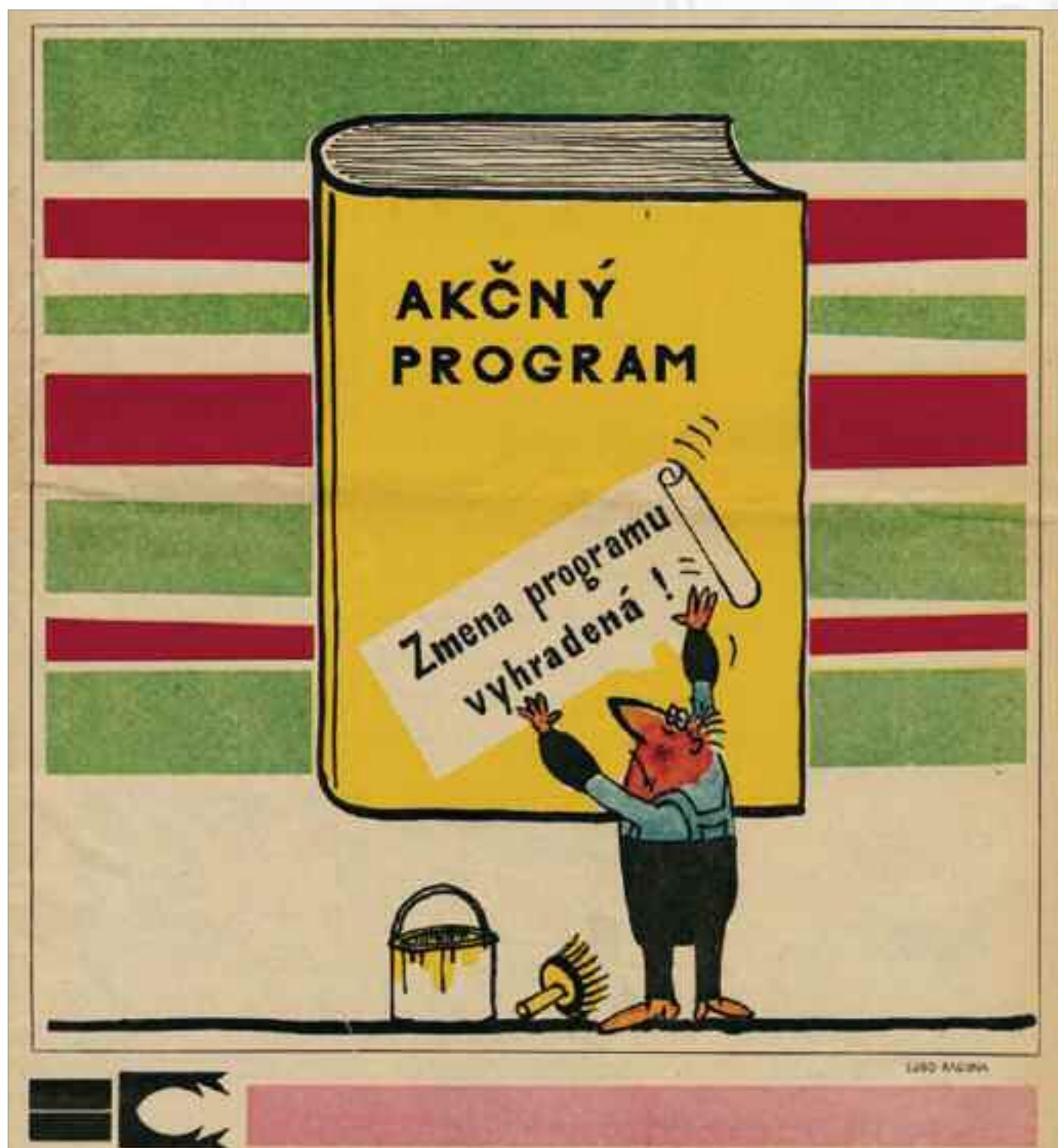

Karikatura s nadsázkou odkazuje na okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Invaze započala v noci z 20. na 21. srpna 1968. V průběhu této akce bylo v československých ulicích nasazeno více než šest tisíc tanků. Počet pozemních jednotek je odhadován na 200 až 500 tisíc osob. Po vstupu okupačních vojsk zemřelo 108 československých občanů v důsledku střetů zahraničních vojáků s civilisty a dopravních nehod způsobených okupačními jednotkami.

Zdroj: Schek, J. 1968. *Roháč, satiricko-humoristický týdeník*. Bratislava: Pravda, č. 37, titulní strana.

1968

AKČNÍ PROGRAM

Změna programu vyhrazena! Akční program vycházel ze snahy demokratizovat socialistický systém a odklonit se od stalinismu. Tento hlavní programový dokument pražského jara patří mezi výstupy zasedání ÚV KSČ, které proběhlo ve dnech 1. – 5. dubna 1968. Uvedená karikatura pochází z prosince roku 1968.

Moskva, respektive představitelé Sovětského svazu, nechtěla o svůj vliv na Československo přijít, a proto dala v srpnu 1968 podnět k okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy.

Zdroj: Radena, L., 1968. *Roháč: satiricko-humoristický týdeník*. Bratislava: Pravda, č. 45, titulní strana.

1968

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA VOJSKY VARŠAVSKÉ SMLOUVY

NÁVRH PRO STÁTNÍ BANKU ČESKOSLOVENSKOU

Jménem naší redakce si dovoluujeme navrhnout, aby se utvořil osobní účet pro členy strany, kteří dočasně zůstali v zahraničí. Je věcí komunistické cti těchto soudruhů, aby stranické příspěvky platili ve valutách, a tomu by sloužilo námi navrhované konto.

Za tuto myšlenku očekáváme 10 % provize ve prospěch devizového konta naší redakce.

NÁVRH PRE ŠTÁTNU BANKU ČESKOSLOVENSKÚ

V méně našej redakcie dovoľujem si navrhúť, aby sa otvoril osobitný účet pre členov strany, ktorí dočasně zostali v zahraničí. Je vecou komunistickéj cti týchto súdruhov, aby stranícke príspevky platili vo valutách, a tomu by slúžilo nami navrhované nové konto.

Za túto myšlienku očakávame 10 % provízie v prospech devízového konta našej redakcie.

V období po srpnu 1968, po příchodu okupačních vojsk Varšavské smlouvy, odešlo mnoho Čechoslováků do exilu. Mnozí lidé byli v té době na letní dovolené v zahraničí a zpět se již nevrátili. Příchod zahraničních vojsk zklamalo také mnoho příznivců KSČ.

Zdroj: Anonym, 1968. Návrh pre štátnu banku československú. *Roháč: satiricko-humoristická týždenník*. Bratislava: Pravda, č. 45, s. 1.

1969

VPŘED K SOCIALISMU

Rozcestník ukazuje směry k hlavním městům socialistických zemí: Číny, Kuby, Sovětského svazu a Jugoslávie. Postava na obrázku neví, jakým směrem se vydat, protože jmenované země vedly rozdílnou politiku. Uvedený slogan patří k předním budovatelským heslům KSČ.

Zdroj: Pop, J., 1969. *Roháč: satiricko-humoristický týdeník*. Bratislava: Pravda, č. 2, titulní strana.

1969

Karikatura byla opravdu vydána v roce 1969. Jedná se o zajímavou shodu náhod: na přelomu let 1968 a 1969 lidé samozřejmě nemohli tušit, k čemu v roce 1989 dojde.

Zdroj: Vališka, V., 1969. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 1, s. 2.

1970

NORMALIZACE

Během normalizace, období po potlačení pražského jara, byl nastolen neostalinismus. Mnohé organizace byly zrušeny a jiné – například Pionýr – zase podporovány. Kladl se důraz na oslavy významných dnů a výročí. Příkladem může být karikatura výročí konce druhé světové války, které bylo v době nadvlády KSČ v Československu slaveno 9. května, v den, kdy do Prahy vstoupila vojska Rudé armády.

Karikatura odkazuje taktéž na sousoší Karla Pokorného *Sbratření* (originál se nachází v České Třebové, kopie na hlavním nádraží v Praze). Sochař se inspiroval fotografií nazvanou *První setkání*, na níž Karel Ludwig v květnu 1945 zvětšil pražského dělníka objímajícího sovětského vojáka.

Zdroj: Pop, J., 1970. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 19, s. 4.

1975

RÁDIO SVOBODNÁ EVROPA

Bape
„Co jste to kecal, že zhoršení počasí zavinila nějaká porucha nad Azorama? Pamatujte si, že ve vysílání Svobodný Evropy za všechno můžou komunisti!“

Posrpnoví exulanti se aktivně podíleli na přípravě vysílání Rádia svobodná Evropa. Československá tajná policie o jejich činnosti věděla a sledovala ji. Redaktoři satirického časopisu *Dikobraz* měli za úkol čtenáře přesvědčit, že Svobodná Evropa lže.

Rozhlasová organizace Rádio svobodná Evropa (Radio Free Europe, dále RFE) byla založena Kongresem USA s cílem šířit objektivní informace v diktátorských režimech. RFE poprvé vysílala z Mnichova dne 1. května 1951, první česká věta zněla: „*Volá hlas svobodného Československa, rozhlasová stanice Svobodná Evropa...*“ Od 1. června 1994 byla přesunuta činnost RFE z Mnichova do Prahy.

Zdroj: Bape, 1975, *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 42, s. 16.

„Co jste to kecal, že zhoršení po
programu? Pamatujte si, že ve vysílání“

1984

PROTIKAPITALISTICKÁ PROPAGANDA

Tenze pramenící ze studené války byla citelná ještě v 80. letech 20. století. Za její konec považujeme až rozpad Sovětského svazu v roce 1991. Humoristický časopis *Dikobraz* byl využíván k propagandě, některé příspěvky přejímal ze sovětských a jiných východních médií. Na obrázku vidíme americké mrakodrapy plné chudých lidí, čímž chtěl autor naznačit, že v Sovětském svazu je na rozdíl od západního světa blahobyť.

Zdroj: Starčíkov, B., 1984. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 90, č. 1, s. 7.

1984

PROTIKAPITALISTICKÁ PROPAGANDA A SVĚTOVÉ KONFLIKTY

Karikatura ilustruje přístup *Dikobrazu* k zahraniční politice, především k událostem na Blízkém východě. Spojené státy jsou zde prezentovány jako kapitalistický nepřítel, který pod označením „mírový sbor“ skrývá hlavně tanků.

Libanonská válka pramení z demografického složení země, jejíž obyvatelstvo se skládá z muslimů a maronitských křesťanů. V roce 1926 vyřešila ústava problematiku uspořádání etnik následovně: prezidentem měl být maronitský křesťan¹, předsedou parlamentu šíitský muslim² a premiérem sunnitský muslim³. Příčiny konfliktu vyvstaly v důsledku vzniku státu Izrael⁴, šestidenní⁵ a jomkipurské⁶ války, kdy Libanon přijal velké množství palestinských Arabů a demografické složení obyvatel se silně proměnilo. Původně převažující maronitští křesťané se stali menšinou. Zvyšující se napětí v otázce palestinských uprchlíků vedlo ke ztrátě kontroly nad státem a útok na autobus s palestinskými Araby se stal záminkou k rozpoutání občanské války. Postupně se do války zapojily okolní státy, nejprve Sýrie, která na žádost prezidenta vyslala do země několik desítek tisíc vojáků. V důsledku teroristického útoku libanonského hnutí Fatah (Palestinské národně osvobozené hnutí) pronikly izraelské jednotky do Libanonu. Na konci roku 1982 vznikla libanonská šíitská politická a militantní organizace pod silným vlivem Iránu. Mezinárodní společenství se snažilo napětí urovnat. Do země se vrátily mezinárodní jednotky. Pokračovala i jednání o příměří a 17. května 1983 Libanon, Izrael a USA podepsaly dohodu o izraelském stažení, které bylo podmíněno odchodem syrské armády, což ovšem Sýrie odmítla. Pod syrským tlakem Libanon dohodu v roce 1984 vypověděl. Období 80. let je ve znamení chaosu, docházelo k bombovým útokům a sebevražedným atentátům. V Libanonu působilo na 40 teroristických organizací, měl dvě vlády a žádného prezidenta. Za ukončení občanské války se pokládá Taífská dohoda, jež byla z popudu Ligy arabských států uzavřena 22. října 1989 v Saúdské Arábii.

Zdroj: Pop, J., 1984. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, roč. 90, č. 1, s. 7.

¹ Maronitská katolická církev – počátky 4. stol., Sýrie. S římsko-katolickou církví sdílí doktrínu, ale liší se liturgií a hierarchií (v čele stojí patriarcha). Liturgickým jazykem je syrština.

² Šíitský islám – jeden z proudu islámu. Šíité považují za legitimní vůdce islámské obce jen potomky Mohamedovy rodiny v linii počínající jeho bratrancem a zetěm Alím ibn Abú Tálíbem. Šíité po Mohamedově smrti roku 632 neuznali za právoplatného chalífu Abú Bakra ani jeho následníky Umara a Uthmána. Teprve Alí, který se stal čtvrtým voleným chalífou, je podle šíitů pravý vůdce muslimů, imám, a po něm další z jeho rodu.

³ Sunnitě – muslimové, kteří uznávají jako nástupce Muhammada Abú Bakra ani jeho následníky.

⁴ Nezávislý stát Izrael byl vyhlášen 14. května 1948.

⁵ Šestidenní válka, 5. – 10. června 1967, vojenské střetnutí mezi Izraelem a koalicí Egypta, Sýrie a Jordánska. Válka byla vedena o strategické hranice Izraele.

⁶ Jomkipurská válka vypukla 6. října 1973 v 14:00, když koalice Egypta a Sýrie za podpory dalších arabských zemí zahájila o židovském svátku Jom kipur nečekaný útok na Izrael v oblasti Suezského průplavu a Golanských výšin.

1989

SAMETOVÁ REVOLUCE

Na přelomu roku 1989 se objevily vtipy a karikatury s politickou tematikou. Miloš Jakeš byl generálním tajemníkem ÚV KSČ v letech 1987–1989. Během sametové revoluce byl nucen odejít z vysoké politiky. Přes narůstající odpor ke KSČ ze strany veřejnosti se neúspěšně pokoušel prosazovat program reform.

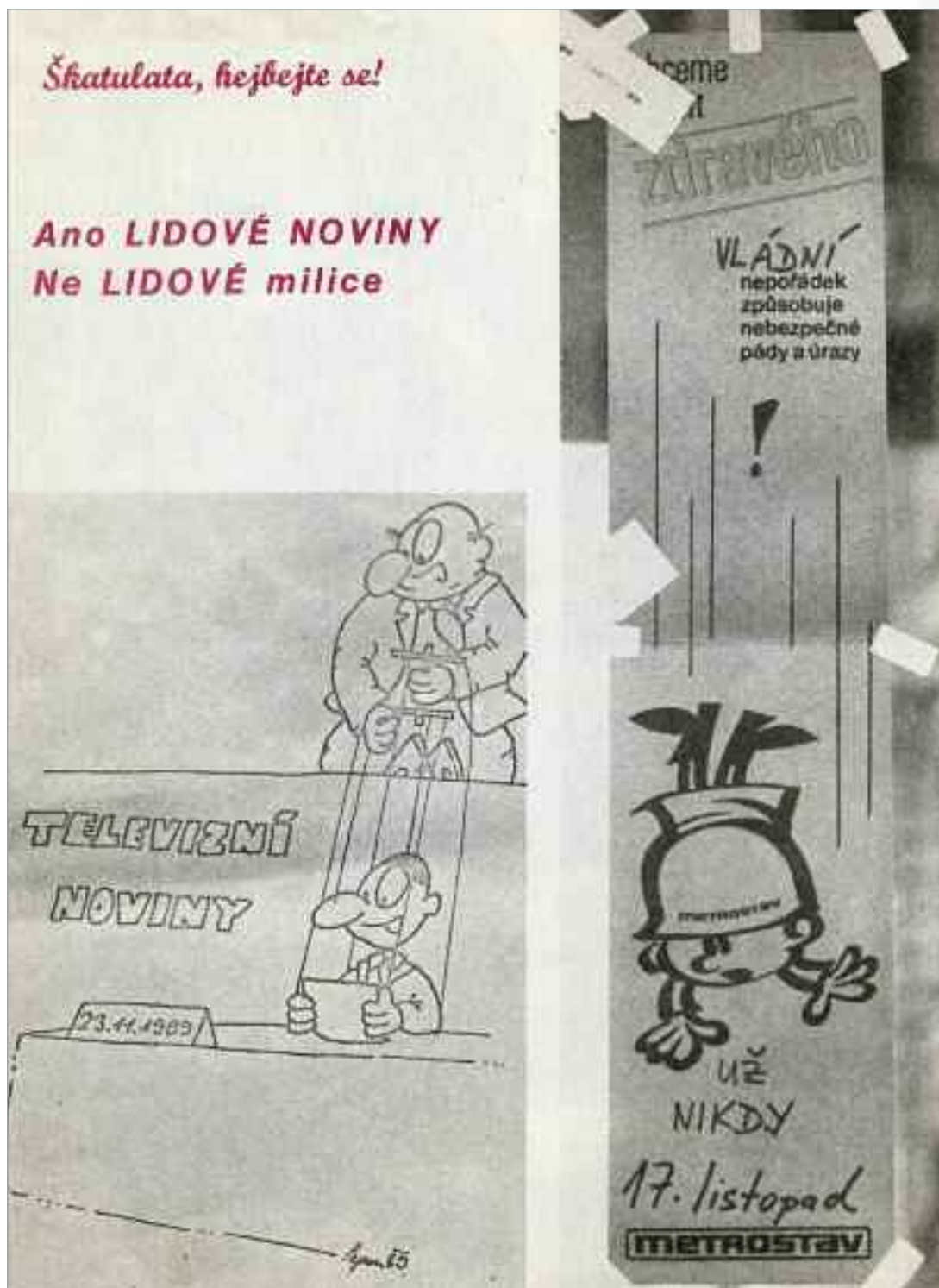
Zdroj: Kol. autorů, 1990. *Občanské fóry: Pražský podzim 1989*. Praha: Odeon, s. 26.

PRAVIDLA HRY

1. HRY SE ZÚČASTNÍ LIBOVOLNĚ
2. HRAČI SI PŘIPRAVÍ POČET PRŮČEK MENŠÍ NEŽ JE POČET HRÁČŮ
3. VŠICHNI SE POSADÍ, KDO NECHCE, NESEDE
4. JAKMILE VŠICHNI SEDI, JAKMILE NESEDE, "ODSTOUPÍME"
5. NA TENTO PŮVĚR HRAČI SI VYMĚNÍ SVÁ MÍSTA, KDO JE JAKÉŠ!

1989

SAMETOVÁ REVOLUCE

Projev nesouhlasu se na sklonku roku 1989 objevoval také v lidové tvorbě. Na obrázku vlevo vidíme, že tehdejší vysílání televizních novin bylo vnímáno jako neobjektivní a zmanipulované. Na pravém obrázku anonymní tvůrce využil letáček společnosti Metrostav k vlastnímu politickému vtipu.

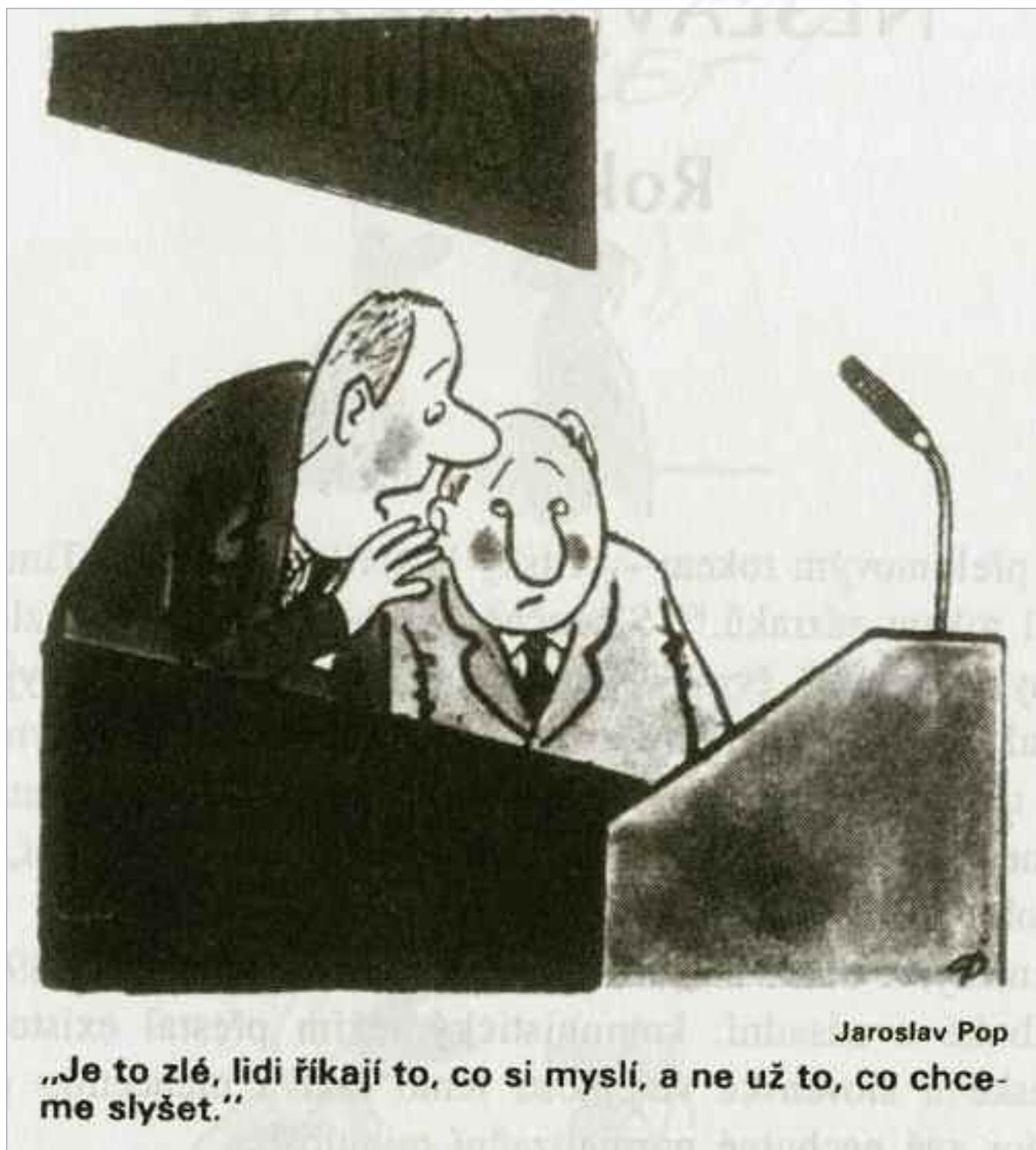
Zdroj: Kol. autorů, 1990. *Občanské fóry: Pražský podzim 1989*. Praha: Odeon, s. 28.

1990

NOVÝ DEMOKRATICKÝ STÁT

Politická karikatura se samozřejmě objevuje i po roce 1989: tentokráte už nejen jako kritika předchozího, ale také jako reflexe stávajícího. Humoristický časopis *Dikobraz* se po dobu své existence přizpůsoboval dobovému ovzduší. Byl založen v červenci 1945 jako nezávislé periodikum a v období po roce 1948 jej zcela ovládla komunistická strana. Levicové zaměření časopisu bylo však citelné již v počátcích. V období po srpnu 1968 můžeme vnímat nesouhlas redakce s okupací Československa, avšak v následujícím období, během normalizace, má časopis blízko k většinovému proudu a ke kritice kapitalistického nepřítele. Po událostech v listopadu 1989 zaplavuje vlna optimismu také redakci *Dikobrazu*, jehož poslední číslo vyšlo bohužel již 14. března 1990.

Zdroj: Pop, J. 1990. *Dikobraz: nezávislý satirický a humoristický týdeník*. Praha: Eurostudio, č. 2., s. 5.

Tento materiál vznikl v rámci projektu
„Dotkni se 20. století!“, který je financován
z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR.

www.dvacatestoleti.eu